

پوشاک در زمان هخامنشیان

دکتر ناصر جدیدی

(عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد)

الهام آقایی بهار انچی

- سرشناسه : جدیدی، ناصر، ۱۳۴۷ -
- عنوان و نام پدیدآور : پوشاک در زمان هخامنشیان / ناصر جدیدی، الهام آقائی بهارنچی
- مشخصات نشر : تهران : انتشارات آموزش برتر، ۱۳۹۶ -
- مشخصات ظاهری : ۲۰۲ ص - مصور
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۵۶-۳۷-۱
- وضعیت فهرست نویسی : فیپا
- موضوع : پوشاک - ایران - تاریخ - پیش از اسلام
- موضوع : Cloting and dress - iran - history - To 633
- موضوع : ایران - تاریخ - هخامنشیان - ۵۵۸ - ۳۳۰ ق م
- موضوع : Iran - History - Achaemenian , 558- 330 B.C
- شناسه نژوده : آقایی بهارنچی، الهام، ۱۳۶۴ -
- رده بندی کتبی : ۱۳۹۶ ج ۹ پ ۲۲۲ DSR
- رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۱۴
- شماره کتابشناسی ملی : ۵۰ ۴۱/۴

پیشگفتار - زمان هخامنشیان

مؤلفین: دکتر ناصر جدیدی، الهام آقائی بهارنچی

طراحی جلد: سید حسین موسوی

صفحه آرا: اکرم ملک نژاد

ناشر: انتشارات آموزش برتر

قطع: وزیری

تیراژ: ۱۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۵۶-۳۷-۱

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

آدرس: تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، پلاک ۹۱۶، طبقه دوم تلفن: ۸۶۲ - ۰۹۱۹۲۵۷۵۰۱

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱۳
فصل اول: تأثیر پذیری پوشاک هخامنشیان از اقوام و تمدن های قبل از خود	۲۱
اقوام تأثیر گذار بر پوشاک هخامنشیان	۲۳
عیلام	۲۳
تا. آنچه عیلام	۲۳
پوشاک عیلامی ها	۲۵
پوشش رب نوع ها خدایان	۲۷
پوشش زنان	۲۸
زیور آلات	۲۹
نساجی و بافندگی	۳۳
زیور آلات مردگان در قبر	۳۴
پوشاک عیلامی ها در نقش برجسته تخت جمشید	۳۵
پوشاک بین النهرین	۳۶
آشور	۳۷
پوشاک شاهان	۳۷
پوشاک مردان	۳۸
پوشاک زنان	۳۹
پوشاک آشوری ها در نقش برجسته تخت جمشید	۴۱
بابل	۴۱
تاریخچه ی بابل	۴۱
پوشاک مردان	۴۲
کندیس	۴۳
کلاه	۴۴
کفش	۴۴
زیور آلات	۴۴

۴۳	جنس و رنگ پوشاک
۴۴	پوشاک حمورابی و شمش (خدای بابلی)
۴۵	پوشاک بابلی ها در نقش برجسته ی تخت جمشید
۴۶	مادها
۴۶	تاریخچه ی ماد
۴۷	تن پوش اولیه ی مادها
۴۸	پوشاک مردان
۴۸	کندیس
۴۹	شنز (روپوش یا کت)
۵۰	شزار
۵۲	پارس (کفش)
۵۳	کمر بند
۵۴	کلاه
۵۶	تیارا (تیاره)
۵۶	تاج و دیهیم
۵۷	باشلق
۵۸	موبند
۵۸	زیورآلات
۵۹	پوشاک زنان
۵۹	پوشاک رزم
۶۱	پوشاک مادها در نقوش برجسته ی تخت جمشید
۶۳	فصل دوم: پوشاک مردان و زنان هخامنشی
۶۵	تاریخچه ی پوشاک
۶۷	تاریخچه ی پارس
۶۸	پوشاک اولیه و سنتی پارس ها
۷۰	رنگ پوشاک
۷۱	رنگ های نماد اهورا مزدا
۷۲	رنگ پوشاک در تخت جمشید
۷۳	جنس پوشاک
۷۴	نقش و نگار پارچه ها

۷۷	پوشاک مردان
۷۷	کندیس
۷۹	شنل
۸۱	کیتون (لباس زیر)
۸۱	دامن
۸۲	شلوار
۸۶	پاپوش (کفش)
۸۶	کمر بند
۸۷	پوشش سر
۸۷	تاریخچه ی پوشش سر
۸۸	تاج (سیریس)
۸۸	تاج شاهزادگان
۸۸	کلاه تیارا (تیاره یا ر)
۹۲	کلاه دیهیم
۹۵	باشلق
۹۷	کلاه خیاره دار یا ترک دار
۹۹	کلاه ساده یا بدون ترک
۹۹	کلاه حلقه‌ای
۱۰۰	کلاه گرد
۱۰۱	کلاه فریجی (فریگی)
۱۰۲	سربند
۱۰۳	کلاه اهورا مزدا
۱۰۴	تزئین مو و کلاه
۱۰۴	زیورآلات مردان
۱۰۴	لباس‌های زردوز و مروارید نشان
۱۰۵	گوهرهای گرانیه‌ها
۱۰۶	دست بند
۱۰۷	گل نشان
۱۰۸	تکه دوزی بر روی پوشاک
۱۰۹	پوشاک زنان

۱۰۹.....	پوشاک زنان در نقش برجسته‌ها و مهرها
۱۱۵.....	بالاپوش زنان
۱۱۵.....	دامن
۱۱۶.....	کفش
۱۱۷.....	پوشش ملکه‌ها
۱۱۷.....	پوشش خدمه‌ها
۱۱۸.....	تاج بانوان
۱۱۸.....	آرایش و پیرایش زنان
۱۱۹.....	سراپه و سبزه دان
۱۲۰.....	روغن‌های معطر
۱۲۰.....	شانه
۱۲۱.....	آئینه
۱۲۲.....	سنباق و سررها و زینت لباس
۱۲۴.....	تزئین موی زنان
۱۲۴.....	کلاه گیس
۱۲۵.....	گیس بند
۱۲۶.....	زیورآلات زنان
۱۲۷.....	گردن بند (طوق)
۱۲۸.....	بازوبند
۱۲۹.....	گوشواره
۱۳۰.....	انگشتر
۱۳۱.....	فصل سوم: پوشاک شاهان، زبردستان و پوشاک رزم
۱۳۳.....	پوشاک شاهان
۱۳۳.....	مشخصات پوشاک شاه
۱۳۴.....	پوشاک کوروش کبیر
۱۳۵.....	پوشاک رزم کوروش
۱۳۵.....	پوشاک کوروش (مرد بالدار) در پاسارگاد
۱۳۷.....	پوشاک کوروش در آرامگاهش
۱۳۸.....	پوشاک داریوش
۱۴۰.....	پوشاک خشیایارشا

۱۴۱	پوشاک ولیعهد (شاهزاده)
۱۴۲	پوشاک زبردستان شاه
۱۴۳	پوشاک نجیب زادگان و بزرگان
۱۴۴	پوشاک رئیس تشریفات (داريوش) فرنکه
۱۴۵	پوشاک هزارپت (داريوش)
۱۴۶	پوشاک نگهبانان شاهی و نگهبانان شوشی
۱۴۷	پوشاک کمان داران شاهی
۱۴۸	پوشاک اسلحه دار (داريوش)
۱۴۹	پوشاک سربازان سپردار و نیزه ور
۱۵۰	پوشاک بنامه دار داریوش
۱۵۱	پوشاک پاله دار حشاشا
۱۵۲	پوشاک مگس بران و چتر دار شاه
۱۵۳	پوشاک مهترباشی و زانش بادی و میر آخور
۱۵۴	پوشاک حاجبان یا پرده بران
۱۵۵	پوشاک خواجگان دربار
۱۵۶	پوشاک رزم
۱۵۷	پوشاک سواره نظام و پیاده نظام
۱۵۸	پوشاک فرماندهان نظامی
۱۵۹	پوشاک سربازان
۱۶۰	پوشاک گارد جاویدان
۱۶۱	ابزار رزم
۱۶۲	کلاه خود
۱۶۳	جوشن
۱۶۴	زره پارسی
۱۶۵	تیر و تیردان
۱۶۶	کمان و کمان دان
۱۶۷	نیزه و زوبین
۱۶۸	خنجر و شمشیر
۱۶۹	تبرزین
۱۷۰	سپر

۱۶۷	برگستوان
۱۶۸	ارابه داس دار
۱۶۹	فصل چهارم: پوشاک اقوام تابعه
۱۷۱	پوشاک سکاها
۱۷۴	زیور آلات زنان
۱۷۴	عادات جنگی سکائیان
۱۷۵	پوشاک اقوام تابعه شرقی
۱۷۵	پوشاک گنداریان دره‌ی کابل
۱۷۶	پوشاک سفدیان
۱۷۷	پوشاک سرنگیان (سیستانی‌ها، زرنگی‌ها)
۱۷۸	پوشاک هندوها
۱۷۹	پوشاک رتی‌ها (پرتوی‌ها)
۱۸۰	پوشاک باختری‌ها
۱۸۱	پوشاک هراتی‌ها
۱۸۲	پوشاک بلخی‌ها (باکتری‌ها)
۱۸۳	پوشاک اقوام تابعه غربی
۱۸۳	پوشاک کاپادوکیه‌ای‌ها
۱۸۴	پوشاک ارمنی‌ها
۱۸۵	پوشاک آسوری‌ها (سریانی‌ها)
۱۸۵	پوشاک کلیکی‌ها
۱۸۶	پوشاک فنیقیه‌ای‌ها
۱۸۶	پوشاک لیدی‌ها
۱۸۷	پوشاک ایونی‌ها
۱۸۸	پوشاک مصری‌ها
۱۸۸	پوشاک مردان
۱۸۹	پوشش سر مصری‌ها
۱۸۹	پاپوش مصری‌ها
۱۹۰	پوشاک زنان مصری
۱۹۰	زیور آلات مصری‌ها
۱۹۱	جنس پوشاک مصری‌ها

- پوشاک حبشی‌ها (زنگیان) ۱۹۱
- پوشاک عرب‌ها ۱۹۲
- پوشاک لیبی‌ها ۱۹۲
- نتیجه ۱۹۵
- منابع ۱۹۷

www.ketab.ir

مقدمه

در این کتاب به پوشاک هخامنشیان شامل پوشاک مردان و زنان ایرانی پرداخته می‌شود. همچنین تأثیر پوشاک عیلامی، که اصولاً لباس‌هایی بلند و دالبر مانند بوده و یا آنگاه پوشاک که پیراهن‌هایی نداشت و آزاد داشتند؛ و بابلی‌ها که دارای یک شال حاشیه دار بوده و بر روی پوشاک هخامنشیان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پارس‌ها، تیره‌ای از اقوام آریایی بودند که قبل از هزاره‌ی اول پیش از میلاد به سرزمین ایران شدند، در نیمه‌ی دوم سده‌ی نهم پیش از میلاد، در منطقه‌ای به نام هخامنش و در اطاعت آشوریان بودند. در سال ۶۰۰ پیش از میلاد، سرزمین خود را ترک کرده و راهی دشت سوزیانا شدند و در ناحیه‌ی بابلیان مستقر گردیدند. یکی از بزرگان پارس به نام هخامنش، فرمانروایی کوچکی را در این سرزمین تشکیل داد. هخامنشیان با انجام گرفتن از هنرهای قدیمی سرزمین‌هایی چون اور، تو، لریستان، عیلام، بابل و آشور و حتی آن با هنرهای بومی خود، هنر خاص هخامنشی را پدید آوردند.

پارسیان روزانه چندین ساعت از وقت خود را صرف پوشش تن و آرایش خود می‌کردند و به صورت خود، گردهایی طلایی می‌پاشیدند. آن‌ها به برازندگی تن و شایستگی توجیهشان بود؛ بسیاری می‌دادند، و به همین مناسبت، جنس پارچه و رنگ آن به شدت اهمیت توجیهشان بود؛ لباس پارس‌ها، غالباً فراخ و راحت بود. آن‌ها از انواع کلاه‌ها سربند و شل‌ها استفاده می‌کردند. همچنین شلوار و کفش هر طبقه‌ای از جامعه به رنگ و طرحی فرم خاصی بوده است. پارسیان، چه مردان و چه زنان به زیور آلات علاقه‌ای خاص داشتند. حتی لباس رزم آنها از جنس مرغوب و با تزئینات فراوان بود. نقوش زنان بیانگر آن بود که معمولاً لباس درباری چین داری به تن می‌کردند و از زیورآلات گوناگونی برای تزیین خود بهره می‌بردند.

پوشاک شاهان به زیبایی تمام آراسته می گردید و رنگ و طرح و جنس پوشاک آنان به گونه ای بود که از همه ی مردم متمایز می شدند؛ زبردستان شاه نیز، پوشاکی پر ابهت داشتند و سعی می کردند از زیورآلاتی شبیه شاه، استفاده کنند. پوشاک رزم از جنس مرغوب و طرح های گوناگونی استفاده می شد و چون همیشه ابزار رزم همراه آنها بود، این ادوات، جزئی از پوشاک نظامیان به حساب می آمد.

ایرانیان جزو زیباترین، ملت های خاور نزدیک در روزگار باستانی بوده اند. نقوش برجسته ی تخت جمشید و نقش رجب و دیگر نقوش باقی مانده، نشانگر آن هستند که پارس ها، مردمی بیانه بالا و نیرومند بوده و در اثر زندگی کردن در نقاط کوهستانی، سختی و صلابت پیدا کردند، در سیمای آنان، زیبایی خاصی دیده می شود. بی گمان نوع تن پوش و آرایش پارسیان پس از ساکن شدن در نجد ایران و تصرف سرزمین های مردم بومی، عامل دربرگیرنده ای برای نمایش برتری های قومی و نژادی محسوب می شده است. فرمی که لباس پارسی به خود می رفت به مقام مردی که آن را می پوشید، بستگی داشت. بدین ترتیب رتبه ی اجتماعی اشخاص مشخص می شد. رنگ ارغوانی، مقدس ترین رنگ در میان پارسیان بوده که این رنگ مخصوص جامه ی شاهان محسوب می شده است؛ پارچه ها بسیار متنوع با اشکال رنگارنگ و حاشیه دار و بدون حاشیه بودند. وسایل جنگی مانند تیر و کمان، سپر و خنجر چون همیشه با سربازان و خدمتگاران دربار و یا خود شاه حمل می شد، قسمتی از پوشاک آنان به شمار می آمد. مهم ترین بخش پوشاک پارسیان کلاه محسوب می شد، زیرا گذشته از پوشاندن سر و آرایش آن، برای نمایش خصوصیات قومی و نژادی از آن استفاده می شده که از نظر تاریخ تمدن یک قوم، بسیار مهم بوده است. کوروش پس از رسیدن به قدرت در اندیشه ی دگرگون کردن پوشش تن پارسیان می افتاد، تا بتواند چالاکی لازم را برای سوار شدن بر اسب و یا به هنگام نبرد داشته باشد و همچنین به تن پوش های پارسی جنبه ی تشریفاتی داد تا جایی که فقط در مراسم رسمی، از آن استفاده می کردند. آنان بر روی تن پوش ها (کندیس ها)، کمربند می بستند و یک نیم تنه هم، بر روی آن می پوشیدند که به آن شل می گفتند. ایرانیان چون از نمایش بدن برهنه ی خود احساس شرم می کردند، در زیر لباسشان لباس سفیدی می پوشیدند؛ همچنین از شلوارهای چسبان و رنگی استفاده می کردند.

از دیگر اقوام تابعه‌ی هخامنشیان سکایی‌ها هستند که عموماً کلاه نوک تیزی بر سر می‌گذاشتند و لباس تنگ و چسبانی همانند مادها داشتند و خنجر و کمر بند چرمی بر روی کمرشان می‌بستند. کاپادوکیه‌ای‌ها از دیگر اقوامی هستند که شلواری مانند سکایی‌ها بر تن داشته و یک ردای کوتاه بر روی پیراهن می‌آویختند؛ کلاشان دارای سه برجستگی به طرف بیرون بوده و سربندی همانند مادها، بر اطراف کلاشان می‌بستند. سوری‌ها از دیگر اقوام تابعه کلاهی نمدی دارند که تا روی پیشانی و گردن پایین می‌آید و در جلو توسط دو تسمه‌ی باریک بسته می‌شود. تقریباً هیچ سند دقیقی در مورد لباس زنان وجود ندارد و این به سبب شباهت لباس مردان و زنان است و تنها اختلاف لباسشان در شکل پینه بوده است. زنان برای رزئین وهای خود از گیس بند و مو بند استفاده می‌کردند و از انواع زیورآلات برای زیباتر شدنشان بهره می‌بردند.

اگرچه هدف این کتاب، نرجس به تاریخ اجتماعی و فرهنگ عامه می‌باشد، اما بیشترین تصاویر از پوشاک هخامنشیان مربوط به تعداد جمشید است که نشانگر پوشاک طبقات بالای جامعه بوده و صحنه‌های زندگی طبقات پایین به تصویر کشیده نشده است. با بررسی‌های انجام شده در کتب، مقالات و سایر آثار علمی مشخص شد تا کنون پژوهشی که در برگیرنده پوشاک قبل از پارس‌ها و همچنین اقوام تابعه آن‌ها باشد انجام نشده است. در برخی از کتاب‌ها اشاراتی به موضوع مورد بحث شده، در کتاب‌ها اشاره می‌شود:

۱- کتاب «پوشاک در ایران باستان»^۱: نویسنده در این کتاب سعی کرد است به تحلیل لباس ایرانی، از دوران ماقبل تاریخ تا سال ۶۵۱ بپردازد. از جمله محدوده‌های نویسنده می‌توان به فقدان اسناد و مدارک رسمی؛ و اختلاف بین محققان و اسنادی که نوشته شده است اشاره کرد. اما با این وجود، این پژوهش حدود تاریخ ایران را مشخص کرده و به مطالعه‌ی لباس ایرانی، پرداخته است.